

**AKADEMIA BIALSKA NAUK STOSOWANYCH
IM. JANA PAWŁA II**

MARZENA RUSZKOWSKA

**INSTYTUCJONALNA PIECZA
ZASTĘPCZA WOBEC ZDOLNYCH
PODOPIECZNYCH**

Wydawca:

Akademia Bialska Nauk Stosowanych im. Jana Pawła II

Recenzenci:

prof. dr hab. Ewa Jarosz
prof. dr hab. Andrzej Olubiński

Copyright by Akademia Bialska Nauk Stosowanych im. Jana Pawła II

ISBN 978-83-64881-87-9

Nakład: 150

Liczba arkuszy wydawniczych: 20

Skład druk i oprawa:

druk-24h.com.pl
DRUKARNIA CYFROWA

Grabówka, ul. Szosa Baranowicka 77
15-523 Białystok; tel. 85 653-78-04
e-mail: biuro@partnerpoligrafia.pl

Projekt okładki:

Amelia Ruskowska

SPIS TREŚCI

Wprowadzenie	7
ROZDZIAŁ I: System pieczy zastępczej w Polsce	13
1.1. Piecza zastępcza w procesie zmian systemowych	14
1.2. Instytucjonalna piecza zastępcza – analizy regulacji prawnych i danych statystycznych.	22
1.3. Wymiary opiekuńczo-wspierające instytucjonalnej pieczy zastępczej. . .	28
1.4. Rodzinne formy opieki zastępczej – ich charakterystyka i rodzaje. . . .	33
1.5. System wsparcia pieczy rodzinnej i instytucjonalnej	44
ROZDZIAŁ II: Problematyka zdolności w ujęciu teoretycznym	57
2.1. Wieloaspektowość pojęcia zdolności	57
2.2. Kierunki zmian w poglądach na problematykę zdolności	62
2.3. Wybrane koncepcje i modele zdolności	65
ROZDZIAŁ III: Dzieci i młodzież zdolna w rzeczywistości rodzinnej i szkolnej jako przedmiot badań i analiz	73
3.1. Charakterystyka dzieci zdolnych	74
3.2. Rodzaje zdolności.	80
3.3. Możliwości identyfikowania dzieci zdolnych	85
3.4. Kształcenie uczniów zdolnych	91
3.5. Znaczenie środowiska rodzinnego w rozwoju zdolności dzieci	98
ROZDZIAŁ IV: Dzieci i młodzież zdolna w środowisku pieczy zastępczej	103
4.1. Podopieczni pieczy zastępczej w świetle danych statystycznych	103
4.2. Dziecko zdolne w pieczy zastępczej – analiza regulacji prawnych	110
4.3. Zdolni podopieczni pieczy zastępczej w dotychczasowych badaniach i analizach.	117
ROZDZIAŁ V: Metodologiczne podstawy własnych badań empirycznych	123
5.1. Teoretyczne założenia koncepcji własnych badań empirycznych	123
5.2. Cele, problematyka i procedura badawcza	129

5.3. Dobór próby badawczej i organizacja badań	138
5.4. Charakterystyka terenu badań	140

ROZDZIAŁ VI: System pieczy instytucjonalnej w świetle wyników własnych badań empirycznych 145

6.1. Charakterystyka badanych placówek opiekuńczo-wychowawczych . . .	145
6.2. Analiza społeczno-demograficzna podopiecznych pieczy instytucjonalnej	150
6.3. Realizacja potrzeb edukacyjnych podopiecznych instytucjonalnej pieczy zastępczej	155
6.4. Zainteresowania szkolne i pozaszkolne podopiecznych badanych placówek	165
6.5. Plany i aspiracje edukacyjno-zawodowe badanych podopiecznych . . .	181
6.6. Relacje podopiecznych pieczy instytucjonalnej z rówieśnikami	193

ROZDZIAŁ VII: Procedura identyfikacji zdolnych podopiecznych w badaniach sondażowych 199

7.1. Olimpiady, konkursy, zawody jako forma rozpoznawania potencjału podopiecznych pieczy instytucjonalnej	199
7.2. Identyfikacja zdolności w świetle autonominacji	203
7.3. Obraz zdolnych podopiecznych w świetle badań empirycznych	207
7.4. Identyfikacja zdolnych podopiecznych na podstawie nominacji rodzicielskich	216

ROZDZIAŁ VIII: Rozpoznawanie i wspieranie zdolności dzieci i młodzieży przebywającej w pieczy instytucjonalnej w percepcji osób zaangażowanych w jej sprawowanie 221

8.1. Charakterystyka zdolnych podopiecznych wyselekcjonowanych do badań jakościowych – studia przypadków	221
8.2. Sytuacje rodzinne zdolnych podopiecznych	226
8.3. Rodzaje zdolności, funkcjonowanie poznawcze, społeczne i szkolne zdolnych podopiecznych	230
8.4. Wspieranie rozwoju dzieci i młodzieży zdolnej przebywającej w pieczy instytucjonalnej	241
8.5. Oferta dydaktyczno-wychowawcza skierowana do zdolnych podopiecznych w placówkach opiekuńczo-wychowawczych, w środowisku szkolnym i pozaszkolnym	249
8.6. Problemy i trudności związane z funkcjonowaniem zdolnych podopiecznych w systemie pieczy zastępczej	261

ROZDZIAŁ IX: Interpretacja wyników badań własnych i rekomendacje dotyczące pracy ze zdolnymi podopiecznymi.	267
9.1. Wnioski z badań	267
9.2. Rekomendacje dotyczące działań opiekuńczo-wspierających wobec zdolnych podopiecznych w instytucjonalnej pieczy zastępczej	273
Zakończenie.	281
Bibliografia	286
Spis tabel	328
Spis wykresów	330
Załączniki	331

Podziękowania

Słowa podziękowania kieruję do ks. prof. Mariana Nowaka – za jego życzliwość, nieocenione rady i pomoc na etapie powstawania niniejszej publikacji.

Za serdeczność, budujące słowa wsparcia i motywującą krytykę dziękuję również prof. Tadeuszowi Pilchowi, którego uwagi i wskazówki były bardzo pomocne przy tworzeniu pracy.

Do mojego rozwoju naukowego przyczynił się przede wszystkim dr hab. Mikołaj Winiarski, promotor mojej pracy doktorskiej, bowiem to on zainspirował mnie do pracy badawczej.

Słowa podziękowania należą się również dr hab. prof. UWM Ewie Kantowicz i całej Katedrze Pedagogiki Społecznej Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, gdzie odbywałam staż naukowy i w trakcie jednego z zebrań katedry mogłam prezentować założenia swojej pracy, uzyskując mnóstwo cennych rad.

Szczególne podziękowania składam recenzentom pracy: prof. dr hab. Ewie Jarosz oraz prof. dr hab. Andrzejowi Olubińskiemu, których wnikliwe uwagi i sugestie przyczyniły się do powstania ostatecznej wersji monografii.

W tym miejscu nie mogę pominąć również najbliższych: dziękuję mężowi i dzieciom za ich cierpliwość i motywowanie mnie do trwania w swoich zamierzeniach naukowych.

Marzena Ruszkowska

WPROWADZENIE

Ostatnich kilkanaście lat to dla Polski okres specyficzny, czas licznych przemian, w tym również przeobrażeń systemu opieki nad dzieckiem. Najkorzystniejszym środowiskiem wychowawczym dla młodego człowieka jest oczywiście rodzina i opieka rodziców biologicznych. Niestety rokrocznie pewien procent dzieci z różnych przyczyn zostaje pozbawiony możliwości wychowywania się w swoim naturalnym środowisku i trafia do pieczy zastępczej. Kształt obecnej opieki zastępczej zainicjowany został zmianami z 1999 r., kiedy to przy okazji reformy administracji publicznej przekazano zadania dotyczące tejże opieki resortom zajmującym się polityką społeczną. Nowe aspekty, które pojawiły się w systemie pieczy zastępczej nad dzieckiem, dotyczyły: reintegracji z rodziną, normalizacji życia rodzinnego, traktowania opiekunów zastępczych i wychowawców w placówkach opiekuńczo-wychowawczych jako uzupełnienia rodziców biologicznych, a nie ich zastępstwo oraz korzystania z przywileju pierwszeństwa przez formy pieczy rodzinnej przed pieczą instytucjonalną.

Dziecko trafia do systemu pieczy zastępczej, gdy dysfunkcyjne środowisko rodzinne nie zaspokaja jego podstawowych potrzeb: biologicznych, społecznych, kulturowych czy edukacyjnych, a tym samym zaburza jego prawidłowy rozwój, przyczynia się do wyobcowania dziecka w grupie rówieśniczej, jego izolacji, poczucia osamotnienia czy niemożności rozwijania swoich zdolności, zainteresowań i pasji.

W polskim szkolnictwie mało uwagi poświęca się uczniom zdolnym, nie zauważa się ich problemów, pomimo że przypisuje się ich do grupy uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych i w sposób szczególny należałoby ich traktować. Pomijanie czy brak zainteresowania problemami uczniów zdolnych jest niezgodne z zaleceniami Rady Europy z 1994 r., które podkreśla, iż zapewnienie dzieciom i młodzieży zdolnej i utalentowanej pomocy i wsparcia powinno być sprawą priorytetową, bowiem żaden kraj nie może sobie pozwolić na trwonienie talentów, a nierozpoznanie w odpowiednim czasie możliwości intelektualnych lub innych stanowi rodzaj marnotrawstwa zasobów ludzkich (*Zalecenie Rady Europy 1248, 1994, w sprawie edukacji dzieci i młodzieży zdolnej*). Tymczasem edukacja polska – na poziomie podstawowym i średnim – jest edukacją „zagubionych talentów, przytłoczonych przez nieuniknione uprzeciętnianie” (Melosik, 2008, s. 17), niepotrafiącą wykorzystywać potencjału, jaki stanowią uczniowie zdolni (Najwyższa Izba Kontroli [NIK], 2007), szkoła niejednokrotnie tłumi zainteresowania uczniów, ogranicza

ich wiarę we własne możliwości i nie dostrzega wybitnych zdolności (Śliwerski, 2001, s. 32). Tadeusz Pilch dodaje, że szkoła w dalszym ciągu przekazuje gotową wiedzę oraz zdolność jej reprodukcji, wykształca umiejętności przystosowawcze, mentalność adaptacyjną, tworzy człowieka jednowymiarowego o orientacji zachowawczej, utrwała konformizm (Pilch, 2010, s. 32), inicjatywę i pasję poznawczą uczniów spychając na dalszy plan. Pomimo popularyzacji problematyki kształcenia uczniów zdolnych, głównie dzięki finansowaniu z Europejskich Funduszy Społecznych (2007-2013) projektów, oraz licznych zmian legislacyjnych od 2010 r. (m.in. w systemie pomocy psychologiczno-pedagogicznej) nie doszło do istotnych jakościowych modyfikacji w tym obszarze edukacji (Giza, 2016). Teresa Giza (2019, s. 23) przyczyn takiego stanu rzeczy upatruje w niskiej jakości teoretycznej i praktycznej większości podejmowanych działań, co powoduje, że poza pojedynczymi, lokalnymi programami pracy z uczniami zdolnymi w skali systemu oświaty niewiele się zmieniło. Według Małgorzaty Żytko (2009) zmiany mają często charakter powierzchowny, a nauczyciele nie zmienili znacząco swojego myślenia o kształceniu i wychowaniu. Ponadto efektywność odgórnego wprowadzania zmian oświatowych przy ograniczonej autonomii nauczycieli jest niska (Giza, 2019), bowiem nauczyciele mają narzucone przez podstawę programową cele, treści, sposoby działania, a nawet czas przeznaczony na różne formy aktywności dzieci. Bogusław Śliwerski (2019) uważa, że mamy do czynienia z etatystyczną strategią reformowania oświaty, co wiąże się z narzucaniem koncepcji zmian przez władze państwowe, decydentów politycznych, kierownictwo i urzędników ministerstwa edukacji, często z udziałem powołanych i finansowanych przez nie ekspertów, które mają służyć wąsko pojmowanym interesom państwa, nie zaś społeczeństwu czy podmiotom edukacji. Etatystyczna strategia zarządzania oświatą generuje powierzchowne reformy, których celem jest maksymalizacja zysków ekonomicznych.

Według Zbyszko Melosika (2010) kariera edukacyjna, zawodowa, a nawet powodzenie w życiu osobistym zdeterminowane są czynnikami indywidualnymi i środowiskowymi. Zdolności i uzdolnienia stanowią istotny składnik stanowiący o tejże karierze. Badania François Gagnégo (2016), Stanisława Popka (2001b) czy Josepha S. Renzulliego (2005) dowodzą, że szczególne znaczenie przy kształtowaniu zdolności mają indywidualne właściwości człowieka. Z kolei tacy badacze problematyki zdolności jak Franz J. Mönks i Irene H. Ypenburg (2007) czy Albert Ziegler (2005) uznają dominującą rolę środowiska społecznego. David H. Feldman (2003), a także Stephen T. Schroth i Jason A. Helfer (2008) w swoich badaniach podkreślają znaczenie oddziaływania nauczycieli i trenerów w kształtowaniu zdolności, zaś Irena Pufal-Struzik (2016; 2017) czy Carolyn A. Callahan i in. (1995) uważają, że środowisko rówieśnicze stanowi znaczący czynnik w tym procesie. Jednakże największa grupa badaczy uważa, że to środowisko rodzinne stanowi podstawowe

uwarunkowanie rozwoju zdolności dziecka (Borzym, 1979; Ledzińska, 1996; Mendecka, 2003; Mönks, 2008; Pufal-Struzik, 2006; Tyszkowa, 1990). Nie wolno zatem zaniedbywać żadnego czynnika mogącego mieć wpływ na rozwój uzdolnień jednostki, ponieważ osobowość, środowisko rodzinne, szkolne czy rówieśnicze są równie istotne. Niektórzy badacze podkreślają ważność tzw. przypadkowości, czyli przypadkowych faktów, zdarzeń, ludzi spotkanych na drodze życia osoby uzdolnionej oraz dostępu do wspierających zasobów z innych kręgów społecznych niż rodzina (Limont, 2005; Tannenbaum, 1983).

Badania dotyczące problematyki dzieci zdolnych i uzdolnionych podejmowane są dosyć często i w szerokim zakresie. Najczęściej autorzy traktują to zagadnienie kompleksowo, dlatego też omawiają sposoby definiowania pojęcia zdolności, przybliżają różne jego koncepcje i modele, koncentrują się na takich zagadnieniach, jak: charakterystyka dziecka zdolnego z uwzględnieniem zagrożeń rozwojowych; różne aspekty funkcjonowania dzieci zdolnych (społeczne, emocjonalne, szkolne); metody identyfikacji zdolności czy koncepcje wychowania i kształcenia dzieci i młodzieży zdolnej (Bilidiren, 2018; Burns, O’Leary, 2004; Castellano, 2002; Cross, 2016; Dyrda, 2012; Giza, 2006; Gross, 2005; Karwowski, 2005; Limont, 2010; Lohman, Korb, Lakin, 2008; Mönks, Pfluger, 2004). Wśród badań dotyczących zjawiska zdolności nie można pominąć kwestii związanych z osobowościowymi i środowiskowymi (szczególnie rodzinnymi) uwarunkowaniami rozwoju ucznia zdolnego, w tym jego kompetencji społecznych (Csikszentmihalyi, Rathunde, Whalen, 1993; Łukasiewicz-Wieleba, Baum, 2013; Mammadov i in., 2018; Olszewski-Kubilius i in., 2014; Özbay, 2013; Shechtman, Silektor, 2012; Winner, 2000). Badacze podkreślają wagę relacji pomiędzy rodzicami a dziećmi i wskazują, że zainteresowanie się sprawami dziecka, zaangażowanie, jasno sprecyzowane wymagania, stawianie dziecku wyzwań, a przede wszystkim zabezpieczenie potrzeby poczucia bezpieczeństwa pozwalają dziecku na rozwijanie zainteresowań, pasji i zdolności. Jednakże nie wszyscy zdolni osiągają sukcesy i wykorzystują swoje możliwości, wielu z nich dotykają niepowodzenia szkolne i syndrom nieadekwatnych osiągnięć, o czym pisze m.in. Beata Dyrda (2000; 2007) czy Sylvia Rimm (2000). Analizą psychologiczną dotyczącą wpływu różnic indywidualnych na osiągnięcia szkolne uczniów zdolnych zajmuje się chociażby Andrzej E. Sękowski (2001).

Problematyka dzieci zdolnych analizowana była w różnych perspektywach, jednakże wymieniane powyżej badania dotyczyły osób zdolnych dorastających w naturalnym środowisku rodzinnym. Zauważalny jest natomiast brak badań odnośnie dzieci uzdolnionych przebywających w środowisku pieczy zastępczej, zarówno w Polsce, jak i na świecie.

Z badań polskich można wymienić jedynie moje prace (Ruszkowska, 2018a; 2019; 2020b), w których analizowałam zainteresowania szkolne i pozaszkolne

podopiecznych pieczy zastępczej oraz wybrane aspekty funkcjonowania zdolnych podopiecznych na przykładzie kilku powiatów województwa lubelskiego, poszerzone następnie o dwa kolejne województwa: warmińsko-mazurskie i świętokrzyskie. Materiał badawczy pozyskany został w trakcie badań o charakterze ilościowym. Z kolei Agnieszka Rowicka (2013, 2015) w swoich artykułach opisywała wpływ tutoringu na rozwijanie talentów u podopiecznych przebywających w środowiskach pieczy zastępczej.

Poza kontekstem polskim wymienić można prace Brianne H. Kothari i in. (2021), którzy badali wskaźniki odporności edukacyjnej (tj. zwiększone prawdopodobieństwo sukcesu szkolnego pomimo niesprzyjających warunków) wśród młodzieży przebywającej w pieczy zastępczej. Ich prospektywne badanie rozszerzyło istniejącą literaturę, analizując kluczowe indywidualne i kontekstowe czynniki związane z wynikami odporności edukacyjnej wśród młodzieży w wieku szkolnym przebywającej w pieczy zastępczej, ze szczególnym uwzględnieniem dwóch z nich – zaangażowania w szkole i jakości relacji między młodzieżą a opiekunem zastępczym.

Natomiast Allison Medlin i Audrey Jaeger (2021) stwierdziły, że poziom wykształcenia pozostaje wyjątkowo niski w populacji absolwentów pieczy zastępczej, a ich doświadczenia w zakresie edukacji pomaturalnej są żałośnie niedostatecznie zbadane. Ich narracyjne badanie siedmiu samozidentyfikowanych absolwentów opieki zastępczej opisało przeżyte doświadczenia związane z utrzymywaniem i osiąganiem sukcesów akademickich w edukacji pomaturalnej.

Polem zainteresowań (Nowak, 1985) niniejszego projektu badawczego uczyniłam problematykę dzieci i młodzieży zdolnej przebywającej w środowisku instytucjonalnej pieczy zastępczej. Samo zagadnienie zdolności, jak wykazuje analiza literatury, było podejmowane dosyć często i w szerokim zakresie, jednakże na gruncie polskim nie stosowano jej w połączeniu z analizą zdolnych podopiecznych przebywających w instytucjonalnej pieczy zastępczej. W związku z brakiem badań na tym polu badawczym uznałam, iż istnieje konieczność ich prowadzenia.

Problematyka zdolności i uzdolnień jest bardzo istotna, gdyż od osób młodych wymaga się solidnego wykształcenia i kreatywności, na co mogą oczywiście liczyć osoby utalentowane, zwłaszcza gdy są wspierane odpowiednią edukacją i przyjaznym środowiskiem rodzinnym. Niestety, tego drugiego aspektu pozbawieni są podopieczni pieczy zastępczej (zwłaszcza przebywający w pieczy instytucjonalnej). Prowadzone badania i analizy (w tym także moje) pozwalają stwierdzić, że stanowią oni niejednokrotnie grupę zaniedbaną wychowawczo, edukacyjnie, pozbawioną wzorów osobowych, wartości i priorytetów życiowych (Dworski, 2015; Matejek, 2014; Pawłowska, Jundziłł, 2000; Ruszkowska, 2013b). Dlatego też podjęłam się rozważań na temat funkcjonowania dziecka zdolnego w instytucjonalnej

pieczy zastępczej, w tym kwestii związanych z rozpoznawaniem potencjału zdolnych podopiecznych i możliwościami wspierania ich rozwoju. Warto wspomnieć, że piecza zastępcza ma charakter tymczasowy, może przybierać formę rodzinną (rodziny zastępcze, rodzinne domy dziecka) bądź instytucjonalną (placówki opiekuńczo-wychowawcze, regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne, interwencyjne ośrodki preadopcyjne). Objęcie dziecka jedną z form pieczy zastępczej jest możliwe na okres nie dłuższy niż do osiągnięcia pełnoletności, natomiast w przypadku kontynuowania nauki w szkole, w uczelni, zakładzie kształcenia nauczycieli, u pracodawcy w celu przygotowania zawodowego – za zgodą osoby sprawującej pieczę – okres ten może być wydłużony, nie dłużej jednak niż do ukończenia 25 roku życia (*Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej*, Dz. U. 2011 Nr 197, poz. 887, art. 32). Każda z wyżej wymienionych form opieki zastępczej powinna stanowić środowisko wychowawcze, mające kompensować braki w opiece, wychowaniu, edukacji powierzonego jej dziecka, w tym również dziecka zdolnego.

Prezentowana praca ma charakter teoretyczno-empiryczny. Własną koncepcję badań oparłam na założeniu, że zdolności ludzkie są wynikiem interakcji pomiędzy ponadprzeciętną, ale niekoniecznie wybitną inteligencją i/lub zdolnościami specjalnymi; motywacją i twórczością (Renzulli, 2005), dlatego też należy to zjawisko traktować wielowymiarowo, bowiem jego konstrukcja obejmuje obok czynników jednostkowych także kontekst czasowy (rozwojowy) i środowiskowy (Stańczak, 2019). Jednakże, jak podkreśla Zbyszko Melosik (2000), niezależnie od przyjętego modelu czy koncepcji zdolności rozwój zdolności, a szczególnie inteligencji, zdeterminowany jest w znacznej mierze wpływami środowiskowymi, od których zależą także osiągnięcia w nauce, sukcesy zawodowe i życiowe. Wśród katalizatorów środowiskowych szczególną rolę pełni środowisko rodzinne (Subotnik, Olszewski-Kubilius, Worrell, 2015; Tannenbaum, 1986a). W przypadku niniejszego projektu rodzina biologiczna została zastąpiona tymczasowo przez środowisko pieczy zastępczej. W związku z wieloznacznością i różnymi sposobami definiowania pojęcia zdolności przyjąłam za Ewą Muszyńską (2019), że zdolność to właściwość jednostki odnosząca się do określonego, wąskiego lub(i) szerokiego obszaru jej aktywności i przejawiająca się ponadprzeciętnym (wykraczającym ponad normę) poziomem zachowań lub realizacji zadań, będących obserwowalnym wyrazem tej aktywności, która może odnosić się do różnych sfer funkcjonowania jednostki: poznawczej, językowej, matematycznej, sportowej, muzycznej, plastycznej i in. (Limont, 2010).

Podjęta problematyka wydawała mi się na tyle złożona, iż uważałam za słuszne zastosowanie strategii badawczej mieszanej. Procedura badawcza stanowiła projekt zintegrowany, w którym zastosowałam sekwencyjne badania fazowe:

.....

pierwsza faza była fazą ilościową, druga – jakościową. Oba etapy badań zostały zrealizowane w latach 2018-2020, niestety część badań ilościowych i całość badań jakościowych była prowadzona w specyficznych warunkach wymuszonych stanem pandemii COVID-19. Poznawczo bardziej korzystne wydawało się przeprowadzenie ilościowych badań wstępnych, aby na ich podstawie wyselekcjonować uczestników do badań jakościowych (Tashakkori, Teddlie, 1998) i przeprowadzić szczegółową eksplorację wybranych jednostkowych przypadków. Połączenie podejścia ilościowego z jakościowym w niniejszym badaniu miało dać względnie całościowy obraz badanych zjawisk i procesów.

Pracę można podzielić na trzy zasadnicze części: teoretyczną, metodologiczną i badawczą. Część teoretyczna składa się z czterech rozdziałów, próbowałam dokonać w niej analizy funkcjonującego systemu pieczy zastępczej, syntezy aktualnej wiedzy, wyników badań oraz praktycznych rozwiązań związanych z edukacją uczniów zdolnych, a także odnieść te wyniki do funkcjonowania zdolnych podopiecznych w systemie pieczy zastępczej. Rozdział I przybliży problematykę systemu pieczy zastępczej i jego przeobrażeń w procesie zmian systemowych, ukazując jednocześnie formy rodzinne i instytucjonalne wraz z całym systemem wsparcia. Rozdział II tej części pracy poświęcony jest stanowiskom teoretycznym przybliżającym pojęcie zdolności, w tym wybranym koncepcjom/modelom zdolności. W rozdziale III z kolei podjęto starania ukazania problematyki związanej z diagnozowaniem, rozpoznawaniem, kształceniem i funkcjonowaniem społecznym i poznawczym uczniów zdolnych. Ostatni teoretyczny, a zarazem IV rozdział stanowi próbę charakterystyki podopiecznych pieczy zastępczej, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i młodzieży zdolnej funkcjonującej w tym środowisku, wraz z analizą obecnych uregulowań prawnych związanych z opieką nad jednostkami zdolnymi oraz dotyczących całego systemu pieczy zastępczej, szczególnie zaś pieczy instytucjonalnej, będącej obecnym obszarem moich zainteresowań.

Kolejną część pracy, rozdział V, stanowi koncepcja metodologiczna badań własnych, w której przedstawiłam cele, przedmiot badań, problematykę badawczą oraz szczegółowo uzasadniłam procedurę metodologiczną.

Ostatnia część pracy to analiza wyników badań empirycznych, przeprowadzonych w jednostkach instytucjonalnej pieczy zastępczej w latach 2018-2020. Przy czym rozdział VI i VII stanowi analizę wyników badań ilościowych, zaś VIII analizę badań jakościowych. Ostatni merytoryczny rozdział, IX, stanowi prezentację wniosków, rekomendacji, postulatów dla praktyki pedagogicznej.

Poruszając w swojej pracy problematykę społeczną, podkreślam praktyczny wymiar swoich badań, co wyraża się w przekonaniu o możliwości wykorzystania wypracowanych rekomendacji do zmiany i przekształceń w systemie pieczy instytucjonalnej w odniesieniu do funkcjonowania w niej jednostek zdolnych.